

Jasmina Šepetavc

IŠČE SE ČUDAŠKI OTROK: QUEEROVSKI OTROK IN OTROŠTVO

IZVLEČEK

Članek se ukvarja s queerovskim otrokom, nenormativnim otrokom, ki znotraj formulacije otroka kot nedolžnega bitja s predpostavljeno bodočo heteroseksualnostjo po navadi ostaja skrit. Zanima nas, kje iskati queerovskega otroka in kako o njem govoriti. Ravno zato, ker je queerovskemu otroku navadno zanikano mesto znotraj formulacij otroštva in se izrekanje queerovstva v sedanjiku (»Sem queerovski otrok.«) le malokrat zgodi, ga iščemo v fikciji z avtobiografskimi elementi, ki queerovstvo otroku pripiše za nazaj. Skozi primere biomitografije *Zami*: novo črkovanje mojega imena in eksperimentalnega dokumentarca *Hide and Seek* poskušamo pokazati, kako queerovsko otroštvo odpira potenciale drugačne formulacije želje in rasti, ki jima ne moremo zlahka določiti smeri in izida.

KLJUČNE BESEDE: queerovski otrok, avtobiografija, biomitografija, temporalnost, *Zami*, *Hide and Seek*, rast vstran

Queer Child Wanted: Queering the child and the childhood

ABSTRACT

The article focuses on the queer child, the non-normative child who usually stays hidden in formulations of the child as an innocent but presumably heterosexual human being. Therefore, our research is guided by two research questions: where to find and how to talk about the queer child. Since the queer child is usually denied a place within formulations of childhood and thus an articulation of queer desires in the present tense ("I am a queer child") happens only rarely, we try to find it in fiction with autobiographical elements that are queering the child retrospectively. Through examples of the biomythography *Zami: A New Spelling of my Name* and an experimental documentary *Hide and Seek*, we seek to show how queer childhood opens up possibilities of different formulations of desire and growth, whose direction and outcome cannot be easily defined.

KEY WORDS: queer child, autobiography, biomythography, temporality, *Zami*, *Hide and Seek*, sideways growth

1 Uvod

Misel na otroštvo se največkrat utrne skozi fragmentarne dogodke, ki jih ni mogoče zlahka definirati in povezati v vedno koherentno zgodbo. Iz tega kaotičnega prepletanja misli in spominov, dogodkov in besedil je težko določiti jasno metodologijo za naslavljanje problema, predvsem ko gre za otroštvo in seksualnost, o katerih zvezano govorimo največkrat le posredno. V pričujočem članku se bomo ukvarjali z otrokom, ki ga ni mogoče najti drugače kot v avtobiografskih spominih ali fikciji, ker v sedanjiku največkrat ostaja neimenovan – s queerovskim otrokom.¹ Skozi članek nas vodita raziskovalni vprašanji, kje iskati queerovskega otroka in kako o njem govoriti. Vzporedno z vprašanji oblikujemo dve izhodišči analize.

Prvo je povezano s tem, kako je formuliran otrok v odnosu do seksualnosti. Queerovski otrok je nekakšen oksimoron. Ko govorimo o seksualnosti in otroku, ne moremo mimo Foucaultovega (1978: 29) opozorila o tistem, kar je zamolčano: »Ni zgolj ena, temveč mnogo zamolčanosti, in te so integralni del strategij, ki tvorijo osnovo in prežemajo diskurze.« Eksemplarični prikaz zamolčanosti je otroška seksualnost, ki posebej v svoji nenormativni obliki queerovskega otroka kaže, kako je tisto, kar je zamolčano, pravzaprav sestavni del dispozitivov, ki producirajo vedno večje kvantitete diskurzov o seksualnosti in množijo njihove centre – medicina, pedagogika, pravo in nenazadnje fikcija so le nekateri izmed primerov –, ki so zmožni funkcioniranja in imajo posledice v lastni ekonomiji (Foucault 1978: 25).

Kontradiktorna formulacija nedolžnega otroka, ki je vedno predstavljen kot neseksualen, hkrati pa je v ozadju te formulacije vsakič prisotna ideja njegove bodoče heteroseksualnosti, kolikor v času razvoja ni potrjen »slabim vplivom«, nam govori o konstrukcijah tako ideje otroka kot konvencionalnih življenjskih potekov in prehodov, nič pa nam ne pove o otroku, ki ga zavoljo odpiranja širšega polja potencialnih nekonvencionalnih izrazov in vedenj imenujemo queerovski otrok. Zamolčano queerovsko otroštvo vznikla med najbolj osebnim (spomini, afekti, avtobiografski zapisi, nostalgичnim vračanjem v preteklost) in javno skrbjo za dobrobit vedno nedolžnega in (še ne) heteroseksualnega otroka. Koncept nenormativnih queerovskih otrok se ne pojavlja v Zgodovini, trdi Bond Stockton (2009), temveč jih največkrat najdemo v fikciji, ki jo moramo po njenem postaviti in misliti vzporedno z Zgodovino, če želimo začeti govoriti o queerovskem otroštvu. Fiktivno življenje queerovskega otroka, ki ga v članku iščemo skozi biomitografijo, avtobiografsko delo z mitološkimi primesmi pesnice Audre Lorde *Zami: novo črkovanje mojega imena* (2012) in film *Hide and Seek* (1997) ameriške avantgardne režiserke Su Friedrich, je tudi naše prvo izhodišče.

1. Podrobnejšo formulacijo queerovskega otroka podajamo v nadaljevanju. Na tej točki je pomembno poudariti, da govorimo o queerovskem otroku namesto o gejevskem in lezbičnem otroku ravno zato, da ga ne omejimo na preproste identitetne kategorije; raje poudarimo potencialnosti in odprtost otroške želje. Formulacija queerovstva, kot jo opredelimo v članku, nam odpira možnost razmišljanja o seksualnostih in spolih, ki ne padejo zlahka pod oznake heteronormativno in cisnormativno, hkrati pa tudi ohranja primarne konotacije besede queer: »nenavaden«, »čudaški«.

Drugo izhodišče, na katerega nas je napeljala nedavno izdana knjiga *Grmade, parade in molk* s podnaslovom *Prispevki k neheteroseksualni zgodovini na Slovenskem* (2014), je povezano z avtobiografijo in raziskovalnim vprašanjem, kako govoriti o queerovskem otroku. Knjiga namreč poskuša poleg vpisovanja homoseksualnosti v zgodovino za nazaj – prek rekonstrukcij zamolčanih delov biografij in dogodkov ter povabila LGBT² oseb k pisanju kratkih avtobiografij – tudi vnaprej zgodoviniti življenja LGBT in njihovo željo. Pogosta kompulzija k narativizaciji življenja je v queerovski skupnosti razumljiva z vidika sistematičnega brisanja queerovske želje in razmerij iz uradnih biografij. A hkrati queerovskim avtobiografijam preti druga vrsta nevarnosti, ki je povezana z vprašanjem »kdaj si vedel/-a (da si drugačen/-a, queer)?« in ki zahteva novo sistematičizirano iskanje dokazov iz preteklosti, ki v sedanosti izrisujejo podobne otroške izkušnje in delujejo kot osnove identitete – najbolj pogosti žanrski klišeji so deklishe zaljubljenosti v učiteljice, deklice pobalinke (*tomboy*), igranje družinskih vlog ali dečki, ki niso spretni pri športu ali se igrajo s punčkami –, ki skozi čas povezujejo v skupnost in omogočijo pripadanje. Kot pokažemo v nadaljevanju, se queerovski otrok največkrat ne more predstaviti samemu sebi v sedanosti, temveč je označba »Bil sem queerovski otrok« pogled nazaj, pogled odraslega, ki da otroku retrospektivno ime, se ga spominja na načine, ki imajo več opraviti s fikcijo kot z realnostjo (Bond Stockton 2009). Ta avtobiografska označba, čeravno odpre prostor čudaškosti otroštva, lahko, kot opozori Probyn (1995), tega tudi omeji na dokazljiv izvor identitete odraslega oziroma poveže avtobiografijo s kronološko vezjo vzrokov in posledic, *a posteriori* rekonstrukcijo, dogodkov, kot bi si želeli, da bi bili (Probyn 1995: 458–459). Kot poskušamo prikazati v nadaljevanju tudi skozi pojma biomitografije in erotohistoriografije, queerovska avtobiografija na splošno, predvsem pa queerovsko otroštvo odpirata možnost motrenja in političnega naboja z odklanjanjem sekvence, spreminjanja (nelinearne) temporalnosti v zgodovino. Queerovski potencial sprevračanja heteronormativne časovnosti izhaja ravno iz soočenja s *fistim*, kar ne more biti asimilirano pod katerikoli sistematičnim razumevanjem, kar se ne more podvreči logiki periodizacije ali identitete (Edelman 2004).

2 (U)oqueerjanje otroka

Navkljub izhodiščem queerovski otrok za potrebe članka potrebuje okvir konceptualizacije, pa četudi ohlapnega. Verjetno najbolj znano definicijo queerovstva, ki je uporabna pri razmišljanju o otroštvu in queerovskem toku želje, ponudi E. Sedgwick (1994: 8), za katero je queerovstvo:

/o/dprta mreža možnosti, razpok, prekrivanj, disonanc in resonanc, preskokov in ekscesov pomena, kadar sestavni elementi nikogaršnjega spola, nikogaršnje seksualnosti ne (se jih ne more podvreči, da) opomenjajo monolitično. Eksperimentalna lingvistika, epistemološke, reprezentacijske, politične avanture pripete na zelo veliko tistih med nami, ki nas občasno premakne, da bi se opisali kot (med veliko drugimi možnostmi) vsiljiva femica, radikalna vila, sanjač, kralji/kraljice preobleke, kloni, ljubitelji usnja, ženske v smokingu, feministke ali feministi, masturbatorji, tovor-

2. Lezbično, gejevsko, biseksualno in transspolno.

njakarice, dive, carice, podredljive butcharke, pravljničarke, transseksualci, tetke, wannabeji, moški, ki se identificirajo kot lezbijke, ali lezbijke, ki spijo z moškimi, ali /.../ ljudje, ki zmorejo ceniti, se učiti od ali identificirati z naštetim.

Zakaj govoriti o queerovskem otroku, in ne o normativnem otroku, niti ne nujno o gejevskem ali lezbičnem otroku, čeravno pojma nista nepovezana? Queerovstvo odpre vrsto pomenov, ki vedno uhajajo fiksnim klasifikacijam in nakazuje razpon nenormativnih vedenj, relacijskosti, alternativnih temporalnosti in dojemanj prostorov, ki niso nujno zvezani z esencialistično gejevskimi/lezbičnimi subjekti (Halberstam 2005: 6). Zdi se, da queerovski otrok nikoli ni del formulacije normativnega nedolžnega otroka, tega nepopisanega pasivnega lista, temveč je figura, ki odpira vprašanja glede oblikovanj konceptov otroštva in načinov odraščanja, ki nimajo veliko opraviti z linearnostjo niti z normativnim odraščanjem (ki ga simbolično ponazarja rast v višino) in jih Bond Stockton imenuje rast vstran (*sideway growth*). To so načini odraščanja, ki (aktivno) iščejo pot iz omejitev naših (odraslih) konceptov razvojnih mejnikov in časovnih prehodov, ki jih navadno označujemo s prehodi v odraslost. Koncept rasti vstran govori o odpiranju smeri razraščanja, multiplih potencialih odraščanja/transformacij in linijah bega (Deleuze in Guattari 1987), ki so »povezan[e] z gonom smrti, a ne reduktibiln[e] nanj; nekaj, kar locira energijo, užitek, vitalnost, emocije in gibanje v izmenjavah v vezeh in podaljških, ki niso reproduktivni« (Bond Stockton 2009: 13).

Otroštvo je mesto spopadov definicij glede tega, kdo je otrok, do kdaj je otrok in kaj sploh otroštvo implicira (ali ne) za seksualni razvoj posameznika. Bond Stockton opisuje, kako je otroštvo na Zahodu v 20. stoletju na eni strani postalo »skrbno nadzorovano utelešenje nezapletenosti (otrok postane zaščiten pred delom, seksualnostjo in bolečimi razumevanji)«, hkrati pa sta otrok in ideja otroka postajala vse bolj kompleksna. Na drugi strani je otroka ravno »poteza osvoboditve [njegove] gostote – da bi ga distancirali od odraslosti – naredila samo bolj čudaškega, fundamentalno tujega odraslim« (2009: 5). V ideji otroka, ki je vse bolj odmaknjen in kompleksen, je odraščanje v zadnjih desetletjih posebno zvezano s konceptom tveganja, da otrok ne bo odraščal dobro, da ne bo dozorel v odraslost, da bo s prehodom odlagal ... Spremenjene družbene in ekonomske razmere so tveganje zaostrele do te mere, da se ne ve več, kaj konstituira življenjske poteke in prehod (ne obstajajo več klasični označevalci prehoda, s prehodi se odlaša) in kaj naj bi bil izid tega prehoda (več v Ule 2008). Za formulacijo življenjskega poteka v povezavi s queerovskim otrokom je pomemben predrugačen koncept časovnosti poteka. Narativi prehoda, ki so družbeno sprejeti in zaželeni, pripovedujejo zgodbo o oblikovanju normativnega časa, reproduktivnem futurizmu – stalni reprodukciji samega sebe in prihodnosti, ki je vedno reprezentirana skozi naše otroke (Edelman 2004: 3). Z drugimi besedami, gre za takšno dojetje, ki temporalnost zveže v kronološko verigo od zgodovine do prihodnosti, ki je ne moremo zlahka zavrniti, ker bi s tem zavračali logiko ideje otroka in prihodnosti (Edelman 2004). Bistvo narativizirane normativne časovnosti sloni na povezovanju in nadaljevanju generacij, v njej pa se preteklost, sedanost in prihodnost zvežejo v kontinuirano in smiselno vez dediščine ter povežejo z reproduktivno temporalnostjo, ki je sama neločljivo zvezana s setom konstrukcij bioloških ur, otrokovih potreb in definicij tega, kaj je najbolje za otrokovo odraščanje, setom, ki ureja družinski urnik (zgodnje spanje, urnik hranjenja, zgodnje vstajanje) (Halberstam 2005: 5).

Kar v prehodih iz otroštva ostaja stalnica, je nedvoumna (hetero)normativnost definicij življenjskih potekov in prehodov v odraslost, ki so še vedno globoko zvezani s koncepti nevarnosti prehoda iz adolescence, družinske reprodukcije, dolgoživosti (pod kakršnimi koli pogoji) in obratno, tudi z zaznamovanostjo načinov življenja, ki jih prihodnost ali skrb za dolgoživost ne zanimata (Halberstam 2005: 152, 174–176). V tej formulaciji normativnega otroka in njegove zvezanosti s prihodnostjo homoseksualnost zavzame strukturno mesto nasprotja, kjer velja: ni otroka = ni prihodnosti, torej mesto »sterilnih, narcističnih užitkov, razumljenih kot inherentno uničujočih za pomen in zato odgovornih za razpad družbene organizacije, kolektivne realnosti in, neizogibno, življenja samega« (Edelman 2004: 13). Queerovstvo in otroštvo se tako znajdetata vsak na svoji strani pomenskega polja, queerovski otrok pa je zamolčani otrok ali, kot pravi Edelman (2004: 19), »kult Otroka ne dopušča oltarjev queerovstvu dečkov in deklic, saj je queerovstvo za sodobno kulturo na splošno /.../ razumljeno kot konec otrok in otroštva«. Zgovoren podatek investicije v življenjsko naracijo otrok je, da lahko razkritje otrokove drugačne seksualne ali spolne identitete starše pahne v faze žalovanja, podobne tistim ob smrti ljubljene osebe (Bond Stockton 2009: 18). Queerovski otrok je v tem smislu izrazito povezan s smrtjo; smrtjo normativnega otroka, kot si ga želijo starši, in retrospektivnim spominjanjem na otroka, ki ga ni več.

Preigravanje konceptov normativne časovnosti in queerovske časovnosti pride najbolje do izraza ravno pri figuri otroka, ki je vedno v stanju »še ne« (hetero- ali homoseksualen). Pridemo do neke vrste kontradikcije: normativni otrok je, kot opozarja Bond Stockton (2009: 7), v zahodnjaški kulturni imaginaciji nedolžen in neseksualen, vendar pa neseksualnost v tem primeru ne pomeni vrste potencialnih seksualnih in spolnih izrazov v prihodnosti, temveč nekakšno časovno suspenzijo v razvoju – otrok je lahko samo »še ne heteroseksualen«. Z lastnostjo »še ne« otroštva je zvezana največja anksioznost družbe glede spolne in seksualne identitete otroka, saj od ideje imaginarne neseksualnosti in predpostavljene heteroseksualnosti vsak otrok odstopa; vsak otrok je v odnosu do odraslosti in njenih konstrukcij otroka vedno spodletel, queerovski, čudaški v smislu nenormativnih dojemanih časa/prostora, igre, objektov, pomenov ipd., potencialno pa tudi v svoji seksualnosti.

Kje potem iskati queerovsko otroštvo? Kako do njega dostopati? To so vprašanja, ki niso nikoli ločena od tega, kako je otroštvo uporabljeno/izrabljeno. Probyn (1995: 444) govori ravno proti formulaciji otroštva kot »same po sebi umevne podlage, iz katere rastemo navzgor (in jo prerastemo)«, saj tako otroštvo postane v (avto)biografskem pisanju dokaz (sedanje homoseksualnosti), opravičilo (ščitenja otroka pred »slabimi vplivi«) ali skupni element grajenja skupnosti na podlagi podobnih izkušenj. Enega izmed primerov izrabe ponudi Sedgwick v eseju *How to Bring your Kids Up Gay*, kjer opozori na moment paradigmatkega premika kulturnih anksioznosti s homoseksualca na queerovskega otroka. Opiše skoraj neanaliziran premik v definicijah normalnosti in patološkosti, ki se zgodi po letu 1973, ko Ameriško psihiatrično združenje iz svojega *Diagnostičnega in statističnega priručnika* umakne homoseksualnost. V naslednji izdaji leta 1980 se pojavi novo geslo: Motnja spolne identitete pri otroku (*Gender Identity Disorder of Childhood*, ki se ponovi v vseh nadaljnjih izdajah), ki ga skoraj nihče ni opazil, prav tako pa se je spregledalo, da gre za del istega konceptualnega premika, ki se ne bojuje več proti homoseksualcu per se, temveč bojišče prenese drugam, na protogejevskega otroka (1991: 18–27).

Še en primer anksioznosti glede protogejevskega otroka nam ponudi pregled slovenskega nefiktivnega pisanja o queerovskem (največkrat homoseksualnem) otroku, ki premore le malo člankov, ti pa so v publikacijah zgovorno kategorizirani pod rubriko »Zdravje«. Tako na primer v Dnevniku najdemo članek *Homoseksualnost pri otroku: Odkritje vas je povsem iztirilo, saj na kaj takšnega niste bili pripravljeni*, v katerem so starši najprej pomirjeni, da je v času odraščanja »iskanje identitete«, ki lahko vključuje »močna prijateljstva s tendenco homoseksualnosti« (zlasti med dekletki in predvsem zaradi »izzivanja preveč togega družinskega okolja«), popolnoma normalno in je lahko samo stopnja v odraščanju, ki se jo preraste. Sledi patologizacija homoseksualnega otroka: »Če mladostnik čuti močan strah pred nasprotnim spolom, če namerno ostaja sam, se počuti krivega, drugačnega in poleg tega še odklonjenega, homoseksualnost verjetno ne bo prehodna.« Članek nas pouči o zgodnjem odkritju drugačnosti (»že pri 7 ali 8 letih«), nato postreže z dokaznim gradivom oz. simptomatiko, na katero utegne biti dobro pozoren: »Miha /.../ je bil, kadar so se igrali zdravnike, vedno raje s fantki«, »Meta /.../ ima nepozabne spomine na mlada leta, polna dinamike in šport« ipd. Kar bode v oči, je žanrsko dolgočasna narativizacija in kategorizacija queerovskega otroštva, ki se bere kot vse druge zgodbe – igranje zdravnikov, oblačenje oblek drugega spola, šport (ki utegne v nekaterih diskurzivnih formacijah odigrati vlogo »nezdrave« prakse) – in lahko kaže zgolj na retrospektivno pripisovanje dokazov homoseksualnosti v otroštvu s strani odraslih oziroma razkorak med definicijami, kakšen naj bi otrok bil, ter singularnimi otroki in njihovo »čudaškostjo«.

Queerovskemu otroku je zanikana sedanjost v smislu, da do nedavnega ni imel lingvistične podlage za svoje opisovanje³ in lahko obstaja le z vidika odraslih, največkrat šele retrospektivno, z našim pogledom nazaj: »Bil sem čudaški (queerovski) otrok« (Bond Stockton 2009: 7). Edina lingvistična struktura, ki lahko opiše queerovskega otroka, je preteklik, torej sedanje izrekanje, ki se v dejanju »dotika skozi čas« (Dinshaw 2011), torej afektivne mreže povezav čez telesa, zgodovinske trenutke in družbena gibanja, zaraste s preteklostjo ter vzpostavi pankrtsko afiliacijo med sedanjostjo in preteklostjo nepriznanega queerovstva (in/ali seksualnosti) otroka.

Bolj kot opozarjanje na konstrukcijo normativne časovnosti, ki obvladuje naše dojemanje življenjskih potekov, »skoraj vsako dojemanje človeka in skoraj vse načine razumevanja« (Halberstam 2005: 152), je zanimivo pogledati, kaj koncepti alternativnih časovnosti, v tem primeru queerovske temporalnosti, naredijo za odpiranje drugačnega dojemanja življenjskih potekov, predvsem pa otroškosti. Queerovska temporalnost nam

3. Poleg Foucaultovega poudarka o zamolčanosti otroške seksualnosti je v tej točki pomembno njegovo vztrajanje pri zavrnitvi hipoteze represije v prid govorjenju o seksualnosti, priznavanju in množenju diskurzov. Bond Stockton (2009) se na podlagi primerov iz ameriških pogovornih oddaj, ki so naslovile homoseksualnost in predvsem transeksualnost otrok, sprašuje, ali je prišel čas, ko bomo o queerovskem otroku (oziroma bo otrok o sebi) govorili v sedanjosti. Čeravno se ameriška izkušnja razlikuje od slovenske vsaj v tem, da se o queerovskem otroku govori, je zgovoren drugi avtoričin poudarek: namreč, četudi je govor o transeksualnosti otrok, je diskurz popolnoma ločen od seksualnosti (oz. je ta v njem zamolčana). V tem smislu je tudi transeksualni otrok oropan seksualnosti, ki bi njegovo queerovstvo bržkone lahko izpostavila še bolj (v pomenu, da spolna tranzicija ne bi pomenila nujno heteroseksualnosti).

govori o alternativnih načinih dojemanja časovnosti in konstrukcije življenjskih narativov, ki niso zvezani s časovnimi urniki nuklearne družine, reprodukcije, generacije, dolgoživosti, klasičnih služb, ampak delno izhajajo iz queerovskih subkulturnih participacij in o njih govorijo; te participacije so lahko vseživljenjske (in jih lahko razumemo kot različne oblike odraslosti, ne nujno v binarni kontradikciji z mladostjo), seksualnosti, ki ni zvezana z reprodukcijo niti ni nujno omejena na monogamijo, o časovnosti zaznamovani s krizo aidsa, o sedanosti in življenju hitrih izbruhov, ki jih ne moremo nujno povezati v linearno časovno urejenost (Halberstam 2005: 4–5, 152–164). Na točki »ne še« otroštva se namreč odpre tudi potencial alternativne queerovske časovnosti, družbenega upora, potencialov seksualnosti in spolov, saj nam otroške predidentitetne vloge (npr. pobalinka (*tomboy*), ki se ji posvetimo kasneje), ki niso niti hetero- niti homoseksualne, omogočajo skozi »željo, igro, muko, do katerih dostopajo, /.../ teoretizirati drugačne relacije do identitete« (Halberstam 2005: 177). Tako nam otroškost vrže rokavico s potencialom, da se »dekliške in fantovske parcialne identitete /.../ lahko prenesejo v odraslost v smislu politike zavrnitve – zavrnitve, da odrastemo in vstopimo v heteronormativno odraslost, ki jo implicirajo koncepti napredka in zrelosti« (ibid.).

3 (Avto)(bio)(mito)grafija: branje queerovskega otroštva v knjigi *Zami*

Če ponovimo: queerovski otrok po večini nima mesta v zgodovini in ga kot takega lahko iščemo samo v avtobiografijah in fikciji. Hkrati hočemo poudariti, da je vsaka avtobiografija hkrati že fikcija. Pri tem izhajamo iz biomitografije, primer katere je knjiga *Zami: Novo črkovanje mojega imena* pesnice Audre Lorde. Biomitografija je

sestavljena iz mita, zgodovine in biografije, vseh načinov, na katere dojemamo svet okoli nas. Je termin, ki opisuje strategijo zapisovanja pomenov identitete v strukturi osebnega, družbenega, kulturnega in zgodovinskega življenja, /.../ biomitografija na plano izbeza sloje razlik individualnega subjekta, kakor zarisujejo njegov materialni svet. Je način gledanja na mite kot na del zgodovine, toliko kot so njen del zgodovinska dejstva; mešanja obeh, ustvarjanje novega razumevanja mitske in zgodovinske osebnosti; (ponovnega) ustvarjanja dogodkov in ljudi (resničnih in namišljenih) iz naše preteklosti, da se (ponovno) ustvariš, ne toliko skozi kronološko branje dogodkov v tvojem življenju kot skozi temo, podobo in zvok; vzpostavljanje takšne identitete, kot bi si želeli, da jo preberejo (Warburton 2005: 2).

Ko na tem mestu govorimo o avtobiografskem delu biomitografije, ne mislimo na avtobiografijo, kot jo vzpostavlja tradicija ločevanja javne osebe od zasebnega posameznika skozi »konstrukcijo vključevanj, izključevanj in transformacij« (Dodd v Okely 1992: 4). Avtobiografsko pisanje je v tej tradiciji spolno zaznamovano (ženskam so tradicionalno ostajali dnevniški zapisi), oluščeno na pripoved o »velikem moškem« (!) in njegovem »individualnem linearnem napredku in moči, ki konstituira pomembno življenje« (Juhasz v Okely 1992: 4). »Ko pa je avtobiografija enkrat vzpostavljena kot slavljenje moči,« opozori Okely (1992: 7), »ji vedno preči njeno nasprotje«: izguba moči, obraza, nadzo-

ra. Nasprotno izhajamo iz feministične reformulacije, ki jo je moč aplicirati na specifično delo in zapisovanje queerovskega otroštva: preobrata k politikam lokacij (Rich 1994) in umeščene vednosti (Haraway 1988), specifičnega za poskus avtobiografskega pisanja, ki bi hkrati destabiliziralo tradicijo individualne grandioznosti, ki lahko sistematizira potek svojega življenja v paradoksalnem zavezništvu enkratnega in univerzalnega sočasno, in se obrnilo k alternativam avtobiografskega pisanja, torej lociranim, partikularnim in relacijskim poskusom vzpostavljanja novih oblik pisanja.

Shoshana Felman v uvodu knjige s pomenljivim naslovom še ene sistematizacije, ki to nikoli zares ne more postati, *Kaj želi ženska?* zagovarja avtobiografijo kot ključno orodje teorije, hkrati pa v svoji feministični formulaciji nakaže možnost precej drugačne avtobiografije od tiste, ki nam jo ponuja tradicija. Avtobiografija, trdi, je za ženske intimno povezana s feminizmom, med drugim z branjem »literature in teorije v kontekstu lastnega življenja – življenja, ki ga kljub vsemu nimamo popolnoma v zavedni oblasti« (1993: 13). Ne samo, da nikoli zares ne obvladujemo svoje zgodbe niti ni nobenega zagotovila, da je ta v celoti povedana z našim glasom. Teza avtorice je, da »nobena izmed nas, kot ženska, nima avtobiografije« (ibid.: 14). To je njeno prvo dejanje destabilizacije pojma avtobiografije oz. avtobiografije, kot jo poznamo skozi tradicijo, ki govori o tem, da avtobiografija za ženske nikoli ni samoprisotna, nikoli neposredovana. Zaradi pozicioniranja žensk kot vedno Drugih, izurjenosti samodojemanja kot objektov naša avtobiografija postane naša šele skozi proces; vez branja zgodbe Drugega (»zgodbe, ki jo berejo druge ženske, zgodbe o drugih ženskah, zgodbe o ženskah, ki jo povejo drugi«), svojo zgodbo pa ospolimo – ali do nje dostopimo – »samo posredno – tako da združimo literaturo, teorijo in avtobiografijo skozi dejanje branja in torej z vnašanjem svoje spolne različnosti in istočasno svoje avtobiografije kot pogrešane v tekste kulture« (ibid.: 14).

Če se poskušamo navezati nazaj na queerovskega otroka: queerovsko otroštvo ni zgodovinjeno, temveč obstaja in živi v fikciji, niti ni nikoli samoprisotno in je v večini retrospektivno označeno kot tako skozi fiktivne konstrukcije spomina, želje, metafore, relacije in preseke »čudaškosti«, odklonov, disonanc z okoljem, ki jih ne gre opisati zlahka: »Pogosto sem se spraševala, zakaj se tako dobro počutim v najbolj obrobni poziciji; zakaj so skrajnosti, čeprav težavne in včasih boleče, vedno bolj udobne kot načrt, ki poteka naravnost po črti v mirni sredini« (Lorde 2012: 27). Queerovstvo Audre kot otroka ni vezano zgolj na njeno željo, temveč se izrisuje skozi barvo njene kože, njeno skorajšno slepoto, njene igre in vzpostavljanje relacij z drugimi, vedno ženskami – miti pokončnih karibskih žensk ali njeno materjo – skozi vonjave in dotike.

Sprva analiza kliče k odsotnosti lingvistične podlage za opisovanje queerovske želje, ki jo avtorica pozneje prepoznava kot lezbično in je najbolj vidna v otroški prigodi, ko ji je štiri leta:

Nenadoma sem se zavedla, da na pragu veže glavnega vhoda stoji majhno bitje, ki me gleda z jasnimi očmi in velikim nasmeškom. Bila je majhna deklica. Bila je najlepša majhna deklica, ki sem jo kadarkoli videla v življenju, /.../ to prijetno bitje, ki je stalo pred menoj, je zagotovo bila deklica, in želela sem jo imeti za svojo lastno – svojo lastno ne-ve-m-kaj, toda zase /.../. Navkljub mrazu sem se začela, kot zmeraj, v pajacu potiti. Želela sem ji sleči plašček in pogledati, kaj ima pod

njim. Celo sem jo hotela sleči in se dotikati njenega živega rjavega telesca in se prepričati, ali je živa. Moje srce je pokalo od ljubezni in sreče, za katero nisem imela besed (Lorde 2012: 60–62).

A hkrati se zazdi, da bi s tem analiza omejila in prehitro označila otroško queerovstvo s kasnejšim lezbištvom, kar je ravno tista poteza (avto)biografskega pisanja, proti kateri nas singularnosti queerovskega otroštva svarijo. Nasprotno nam izseki knjige kažejo, kako se Audre otrok vsakokrat spne s parcialnimi objekti, s fragmenti, te relacije pa bi bilo neustrezno zamejiti v okviru kasnejših izpričanih identitetnih kategorij, saj so bližje drugačni formulaciji želje:

Želja je set pasivnih sintez, ki ustvarjajo parcialne objekte, tokove in telesa ter delujejo kot enote produkcije /.../. Želji ne manjka nič; ne manjka ji njen objekt. Subjekt je tisti, ki manjka v želji, ali želja, ki ji manjka fiksen subjekt; ni fiksnega subjekta, razen če je represija. Želja in njen objekt sta ena in ista stvar: stroj kot stroj stroja. Želja je stroj in objekt želje je drugi stroj, povezan z njo (Deleuze in Guattari 2000: 26).

Četudi bi želji Audre otroka radi retrospektivno pripisali lezbično željo in ojdipsko zvezanost z materjo:

Spominjam se toplega materinega vonja, ujetega med njenimi nogami, v intimnosti najinih fizičnih dotikov, ugnezdenih znotraj strahu/bolečine, tako kot je muškati orešček ugnezden v svoji lupini. Radio, praskanje glavnika, vonj vazelina, objem njenih kolen in moje zbadajoče lasišče, vsi padajo – v ritem, litanije, ritual, ko črnska ženska češe svoji hčeri lase (Lorde 2012: 53),

bi se s takšno potezo prehitro ujeli v zanko antropomorfne molarne reprezentacije, kategorizacij spolov in seksualnosti, proti kateri queerovstvo in otrok, narazen in skupaj, vztrajno opozarjata. Audre otrok govori o drugačnem načelu produkcije. Tega bi Deleuze in Guattari (2000: 295–296) razlikovala od molarne produkcije želje in ga imenovala molekularno:

/N/e ve ničesar o kastraciji, ker parcialnim objektom ne manjka nič in formirajo proste multiplicitete; ker multiple prekinitve nikoli ne prenehajo produkcije tokov, namesto da jih potlačijo, jih prerežejo z enim zamahom – edina prekinitve, ki jih lahko izprazni; ker sinteze konstituirajo lokalne in nespecifične povezave, inkluzivne disjunkcije, nomadske konjunkcije: kjerkoli mikroskopska transseksualnost, ki rezultira v tem, da ženska vsebuje toliko moških kot moški in moški prav toliko žensk, vsi pa so sposobni vstopiti – moški z ženskami, ženske z moškimi – v relacijo produkcije želje, ki sprevrča statistični red spolov.

Koncepta queerovstva in rasti vstran queerovskega otroka, kot ju definiramo na začetku: razraščanja in obstajanja vzporedno z zgodovino, »kar locira energijo, užitek, vitalnost, emocije in gibanje v izmenjavah v vezeh in podaljških, ki niso reproduktivni«, povezava parcialnih objektov v želeče stroje, ki jih ne moremo zaobjeti z molarno poenotenostjo ali jim določiti smeri povezovanja, in koncept queerovstva kot »odprte mreže možnosti, razpok, prekrivanj, disonanc in resonanc, preskokov in ekscesov pomena, kadar sestavni elementi

spola kogarkoli, seksualnosti kogarkoli ne (se jih ne more podvreči, da) opomenjajo monolitično« govori skupaj o queerovstvu otroka, ki ga zares lahko ujamemo zgolj skozi razpoke in fragmentarna branja. Seksualnost queerovskega otroka je kompleksnejša od Audrejinega ljubkovanja male punčke. Deleuze in Guattari opozorita, da je »seksualnost povsod: načinu, kako birokrat ljubkuje svoje dokumente, sodnik odreja pravico, poslovnež povzročča kroženje denarja« (Deleuze in Guattari 2000: 293), tudi v repetitiji gibov, zvokov, ritma, teksturi, okusu, vonju:

Udariti, potisniti, podrgniti, zavrteti se je ponavljalo znova in znova. Zamolkel udarec pestiča ob posteljico mletih začimb, medtem ko sta sol in poper posrkala počasi cedeče se sokove česna in listov zelene.

Udariti, potisniti, podrgniti, zavrteti. Prepletajoči se vonji so se dvigovali iz možnarja.

Udariti, potisniti, podrgniti, zavrteti. Občutek pestiča med mojimi ukrivljenimi prsti in možnarjev zunanji rob, ki se je kot sadež prilegal v mojo dlan, ko sem ga držala ob telesu. Vse to me je prestavilo v svet vonja in ritma in gibanja in zvoka, ki je postajal bolj in bolj vznemirljiv, ko so se sestavine utekočinjale (Lorde 2012: 113).

Če poskušamo vpeljati še element temporalnosti: avtobiografija se nam retrospektivno nikoli ne zdi zadostna, ne zdi se avtentična, kot da bi jo kdaj zares zapisali v dnevnik, kot da bi kdaj doživeli dan na fotografiji. A hkrati se nam v spomin vtisnejo drobci dogodkov, vonj vetra nekega dne, okus neke jedi iz otroštva, podobe, ki jih prepoznaš kot reminescence, kot da bi se te skoraj dotaknile skozi čas. Spomin je hkrati glavni zaveznik in sovražnik avtobiografskega elementa, prežet z lažjo in nostalgijo, bolečim vračanjem. Felman pripoveduje, da kolikor je ženska (ta »mi«, ki je v tekstu performativno govorno dejanje, in ne reprezentacija) avtobiografija vedno neposedovana in dostopna samo posredno, nikoli ne more imeti linearne konsistentne narativne strukture niti je ženske ne morejo enostavno obvladovati z zavestnim trudom ali prostovoljnim spominjanjem. »Za razliko od moških, ki pišejo avtobiografije iz spomina, so ženske avtobiografije nekaj, česar njihov spomin ne more vsebovati – ali držati skupaj kot celoto – čeprav jih njihovo pisanje nenamerno vpiše« (Felman 1993: 15). Avtobiografija je zgodba o delni amneziji, o bolečini in nenazadnje eksplicitno ali implicitno o travmi:

Zato, ker se travme ne moremo enostavno spomniti, je tudi ne moremo enostavno »priznati«: izpričana mora biti, v naporu, ki ga delita govorec in poslušalec, da bi našli nekaj, česar govoreči subjekt nima – in ne more imeti – v lasti. Kolikor je vsaka ženska eksistenca dejansko travmatizirana eksistenca, ženska avtobiografija ne more biti priznanje. Lahko je samo pričevanje: pričevanje o preživetju. In kot druga pričevanja o preživetjih je njegov boj v tem, da istočasno izpriča življenje in smrt – umiranje –, ki ga je preživetje potegnilo za sabo (ibid.: 16).

V krogu preživetja travme in novih začetkov, pobiranja fragmentov lastne zgodbe v drugih besedilih, teoriji, relacijah pa avtobiografskost postane ključno orodje – ne samo resnih teoretskih poskusov, temveč vpisovanja zamolčanih zgodovin v kulturo: »ponovno branje ali re-vizija – pogledati nazaj, videti besedilo v novi luči, brati staro besedilo iz nove kritične smeri – je za ženske več kot poglavje v kulturni zgodovini: je dejanje preživetja«

(Rich v Felman 1993: 13), zato ker je preživetje absolutna oblika avtobiografije (Felman 1993: 13). »Komu dolgujem simbole preživetja?« (Lorde 2012: 11.)

Refleksija o avtobiografiji in njeni fragmentiranosti je ključna za razmislek o povezavah avtobiografskosti in queerovskih teorij otroštva. Obe si delita nekatere konceptualne podobnosti, kot so osredotočanje na fluidnost in partikularnosti, hkrati pa odpirata kreativne možnosti uhajanja linearnim narativnim okvirom in sestavljanja fragmentov izkušnje na kreativne/subverzivne načine. Pri vprašanju spomina se lekcije queerovske historiografije izkažejo kot posebno informativne. Biografije, teleološke rekonstrukcije življenja, ki v svoji logiki pripadajo linearnemu poteku in narativni sekvenci, imajo zares le malo opraviti s queerovskim življenjem in biomitografskimi zapisi. Queerovskega otroštva ni mogoče strniti v heterotemporalnost, družinski sinhroni čas. Ne alternativna zgodovina ne biomitografija ne moreta biti »transformacija časa v veliko zgodovinsko pripoved« (Freeman 2010: 28), temveč sta bližje erotohistoriografiji,

drugačni od želje po popolnoma prisotni preteklosti, obnovi minulih časov /.../, erotohistoriografija ne vpiše izgubljenega objekta v sedanost, temveč ga sreča že v sedanosti, s tem ko sedanost dojema kot hibrid. In uporabi telo kot orodje za vplivanje, dojetanje ali uprizoritev tega srečanja. Erotohistoriografija priznava, da lahko specifična telesna dispozicija sproži kontakt z zgodovinskimi materiali in da lahko te vezi izzovejo telesne odzive /.../, ki so sami oblika razumevanja. Erotohistoriografija vidi telo kot metodo in zgodovinsko zavest, kot nekaj, kar je intimno povezano s telesnim občutenjem (ibid: 95–96).

Erotohistoriografija je kritična metoda vzpostavljanja alternativne zgodovine na način, ki v ospredje postavi telo in telesna občutja, queerovske družbene prakse in užitke, ki so zgodovinski in časovni razmiki, trenutki ekstremnih telesnih užitkov. Ti ustvarjajo oblike časovne zavesti ali celo zgodovinske zavesti, ki »izpogajajo nove odnose s preteklostjo in producirajo zgodovinsko vednost skozi telesna občutja« (Freeman 2010: 96). Historiografska metoda tako postane »dotik skozi čas« (Dinshaw 2001), afektivna mreža povezav čez telesa, zgodovinske trenutke in družbena gibanja, ne da bi katerega izmed njih ukalupila in dokončno definirala. Alternativna historiografija ali celo queerovsko zavračanje zgodovinenja temporalnosti, kot ga opisuje Edelman (2004), se giblje v registru časa postajanja, multilinearnosti in multiplih temporalnosti, moten in cikličnosti, ki jim queerovski utelešeni subjekti pripadajo z vsemi svojimi kontradikcijami. V tem registru se odpre možnost konceptualizacije queerovskega časa, tako v temporalni kot zgodovinski obliki. Queerovski čas teče med izgubljenimi trenutki uradne zgodovine, je diskontinuirana zgodovina. »/Queerovski čas/ so lahko tudi sanje o pobegu zgodovini, ampak te ravno tako dajo dostop do alternativnih zgodovin. Nekonsekventne oblike časa lahko subjekte prav tako povežejo v strukture pripadanja in trajanja, ki so lahko nevidne za zgodovinarjev pogled« (Freeman 2010: xi).

Fragment nekega preteklega dogodka vzpodbudi tok užitka v sedanosti, vzpostavljen skozi pisateljičin lezbični poklon preteklemu queerovskemu otroku Audre, punčki Toni, kot tudi preteklim, sedanjim in prihodnjim bralkam. Pomežikne jim z opisom drobnega užitka sesanja bombona in pomenljivo besedno igro, ki pretekli užitek reflektira in imenuje:

Eno roko sem potegnila iz mufa in si, ne da bi moje oči zapustile njen obraz, stlačila enega od črtastih bombonov v usta. Moja usta so bila suha. Sesala sem bombon in čutila, kako se mi pepermintni sokovi cedijo po grlu, pekoči in sladki, skoraj grobi. Še leta in leta sem si pepermintne bombone predstavljala kot bombone iz Tonijinega mufa (Lorde 2012: 61).

Biomitografija zahteva materialno-semiotično povezavo teles in pomenov, ki ne izhajajo iz identitete niti ne podležejo zrcaljenju ogledala reprezentacije. Biomitografija govori o razcepljenem subjektu, heterogenem multidimenzionalnem subjektu, ki je sešit skupaj, nikoli cel, nikoli dokončan in zato sposoben povezovanja z drugim (Haraway 1988). Ali kot zapiše Lorde (2012: 386):

Vse ženske, ki sem jih ljubila, so pustile na meni svoj odtis, in tako sem ljubila neki neprecenljivi del sebe, ki je bil od mene ločen – tako drugačen, da sem se morala raztegniti in zrasti, da bi ga lahko prepoznala. In v tej rasti smo se ločile, prav tam, kjer se začne delo. Novo srečanje.

Biomitografija *Zami* odpre in razširi problem govorjenja o queerovskem otroštvu tako s prepoznanjem omejitav avtobiografije in nevarnosti revizije oz. pogleda nazaj kot tudi z odpiranjem razpok med fikcijo in dogodki, ki nam posredno razkrivajo tokove drugačne želje, seksualnosti in queerovstva otroka. Rich v izjemnem eseju *Notes Towards the Politics of Location* zapiše (1994: 214): »/S/pecifično subjektivacijo žensk skozi lokacijo našega telesa je treba nasloviti /.../. Verjeli smo (sama še vedno verjamem), da je osvoboditev žensk del vsake druge radikalne misli, da lahko odpre strukture odpora, razveže domišljijo, poveže tisto, kar je nevarno razvezano /.../. Ne kot paradigma za 'žensko', temveč kot lokacija.« Telo, ki je »moje telo«, zaznamovano z brazgotinami, razdrobljenostjo, izgubami, trenutnim tipkanjem ipd., je hkrati lokacija kot časovna zona, utelešen spomin, ki je kompleksen in sočasno zamejen, brez grandioznih pretenzij, da lahko govorim s kake druge lokacije kot iz svoje. Tako kot ne moremo govoriti v imenu »ženske« kot univerzalnega subjekta, ne morem govoriti o queerovskem otroku z druge lokacije kot s svoje, to pa moramo vedno misliti kot parcialno, omejeno in nosilko potenciala.

4 Nasilje odraščanja in otroške avanture: *Hide and Seek*

Iskanja queerovskega otroštva skozi fragmente fikcije in avtobiografije se loti tudi film *Hide and Seek* (1997) ameriške avantgardne režiserke Su Friedrich. Črno-beli eksperimentalni dokumentarec je zmes intervjujev odraslih lezbijk, ki se spominjajo svojega otroštva, propagandnih ameriških filmov iz režiserkine mladosti (50. in 60. leta) in fiktivnega filma o Lou, dvanajstletnici v 60. letih 20. stoletja. Film bi lahko površno brali kot zgodbo o procesu lezbične identifikacije, zgodbo o odraščanju (*coming-of-age story*), od otroške Lou do odrasle Friedrich ali katerekoli druge intervjuvanke, vendar pa se ob ogledu kmalu izkaže, da film ne zapade zlahka v klasično narativno strukturo lezbične fikcije in identitete, temveč stalno spodmika tla fiksne določljivosti otroške seksualnosti in njenih implikacij za prihodnost.

Eno izmed začetnih vprašanj intervjuvankam je dilema narave (genetika) proti kulturi (vzgoja) o diskurzih o gejevstvu in lezbilstvu, in ni naključje, da je to eno ključnih vprašanj

otročtva in otroške seksualnosti v več vidikih. Lezbične intervjuvanke vprašanje v večini zavračajo kot nerelevantno za njihovo identiteto, Friedrich pa pronicljivo pokaže, kako je debata narave proti kulturi vpletena v diskurze o (homo)seksualnosti in otroštvu, ko sopostavlja dokumentarne posnetke šimpanzov, ki jih znanstveniki »kultivirajo«, otroške fotografije in podobe predadolescentnih deklet, s čimer nakazuje »kultiviranje« primerne seksualnosti. Lou v pedagoškem okolju učilnice gleda propagandni film, ki govori o spolnih razlikah in odraščanju, o tem, kako sta izpolnitev zdravega seksualnega življenja dom in družina. Film prikazuje mlado dekle Mary in svari pred njeno nenavadno navezanostjo na prijateljico, ki pa je zgolj tranzicijska faza, ki jo dekle sčasoma preraste ter se začne zanimati za fante in lepoticenje. Lou je na drugi strani prikazana kot dekle, ki je drugačna od propagandnega filma in večine svojih prijateljic, namesto o fantih pa sanjari o afriških pustolovčinah. Hrepenenje po afriški pustolovščini (nakazani s preseki filma *Simba* (1955), posterji živali v Loujini sobi ter obiskom živalskega vrta in opazovanjem levov) ne postavlja le vse večje distance med njo in prijateljicami (ko med obiskom živalskega vrta Lou opazuje leve, ji najboljša prijateljica reče, da noče iti z njo, ker hoče biti blizu prijateljem in se poročiti), temveč je v filmu simboličen substitut za nedoločljivost Loujine želje in seksualnosti. Če je nakazana queerovska seksualnost kulturno sopostavljena z divjim, neciviliziranim, otroškim, film v tem pogledu prevzame stereotip, pokaže njegovo nasilje, vendar ga poskuša skozi zgodbo tudi razgrniti ter razgraditi binarizme narave in kulture v prid potencialom queerovskih užitek. Lou je kodirana kot protogejevski otrok v svoji najpogostejši in najbolj divji obliki – tomboyu.

Droben jezikovni ekskurz: izraz *tomboy* sicer slovenimo s *pobalinko*, kar pa nima enakih konotacij, predvsem pa ne odpira enakega konceptualnega polja, zato v nadaljevanju uporabljamo angleško različico, ki ima dolgo zgodovino rabe, vezane na izraz – slaba ženska, neotesanka, nespodobnica, maskulina ženska in potencialna lezbijka. Podoba tomboya je zanimiva z več vidikov: prvič zato, ker daje enega redkih dostopov do potencialno queerovskega otroka, »še ne« heteronormativnega otroka in njegovega potencialnega upora (odraščanja v stran, postrani in povprek) ter hkrati razkriva nasilje normativnega odraščanja.

Podoba tomboya ima dolgo prisotnost v filmski zgodovini, kjer je aktivna ženska z deškimi videzom in deškimi interesi prikazana kot ena izmed stopenj prehoda mladega dekleta v odraslost. Zgodba o tomboyu je »ena redkih zgodb prehoda na voljo ženskam v filmu [in hkrati] narativ o konstrukciji primerne ženske identitete« (Creed 1999: 118) kot tudi edini družbeno legitimni narativ ženske začasne apropiacije maskuliniteti oz. »podaljšano otroško obdobje ženske maskuliniteti« (Halberstam 1998: 5). S pojmom tomboya po eni strani opisujemo otroško vedenje nekaterih deklic, ki ni problematično, kolikor ne poseže v adolescenco, torej dokler je del vedenja, ki naj bi ga dekleta sčasoma prerasla, in kot tako ne predstavlja nevarnosti neheteronormativnih izrazov spola in/ali seksualnosti.

Kot pokaže Halberstam v svoji knjigi *Female masculinity*, je adolescenca čas, ko je pritisk spolne konformnosti z vso silo apliciran na vsa dekleta, ne samo na tomboye:

Ženska adolescenca predstavlja krizo dozorevanja v družbi, v kateri prevladujejo moški. Če je adolescenca za fante ritual prehoda (v zahodnjaški literaturi slavljena

v obliki bildungsromana⁴) in vzpon do neke (čeravno šibke) oblike družbene moči, je za dekleta adolescenca lekcija omejitve, kazni in represije (Halberstam 1998: 6).

Ko dekle v fikciji odvrže škornje ali kravato in si nadene krilo – tomboy vse to kakopak naredi zaradi moškega – nismo priča samo emocionalnemu in fizičnemu prehodu. Ko si nadene tudi izraz ustrežljivega nasmeha in skorajda neumne očaranosti nad svojim izbrancem, vidimo, kako v fikciji skorajda neproblematično deluje konformnost s spolnimi in seksualnimi vlogami, ki so sicer umetno vsiljene.⁵ Narativna figura tomboya je v svoji ambivalentnosti delovala kot primerno pedagoško orodje, ki je učilo ločevati med komično nedolžno igro deklic, ki sčasoma odrastejo, ter potencialno nevarnostjo queerovskega brisanja spolnih in seksualnih mej.

Tako ni nenavadno, da je tomboy kot narativna figura mesto kontradiktornih tokov (ne) odraščanja, konstruktov (dveh) spolov, (hetero)seksualnosti in vir družbene anksioznosti. Creed tomboya na simbolični ravni sopostavi in zoperstavi Freudovi teoriji o seksualnosti žensk, kjer tomboy predstavlja tisto »infantilno« seksualnost, zvezano s klitoralnim užitek, ki se, prosto po Freudu, sčasoma prenese na vaginalni užitek, znak ženske seksualne dozoritve. Zgodba tomboya, pravi Creed, je v bistvu podobna zgodbi o klitorisu:

Med zgodnjo fazo se tomboy/klitoris obnaša kot »majhen moški«, uživa v fantovskih igrah, se udeležuje v aktivnih športih, odklanja nošnje oblek ali ženstvene dejavnosti; v prehodu v odraslost se mlada avanturistka odpove svoji zgodnejši deški razposajenosti, se poslovi od svojih deških avantur, si nadene ženske obleke, pusti dolge lase in se odpravi ujet moškega, katerega naloga je, da jo ukroti, kot da je divja žival (1999: 117).

Lou je primer queerovskega otroka ravno na točki procesa transformacije, ne samo procesa odraščanja, temveč odraščanja vstran in z nejasnimi posledicami. V filmu je prikazana v preseku z živalskim, divjim (prostrano afriško savano iz filma *Simba*), spolno fluidnim (igre s fanti), implicitno pa je nakazana njena seksualnost (z dotiki med prijateljicami, navezanost na eno izmed njih in zapisom ob novici učiteljčine poroke: »Nikoli se ne bom poročila!«). Kaj ima Lou opraviti s prikazi propagandnih filmov t. i. spolne vzgoje v šolah in dokumentarističnih intervjujev odraslih lezbijk? Kje se vse tri ravni filma srečajo in kje se ne morejo nikoli ujeti?

Halberstam izpostavi še eno aplikabilno razsežnost žanra tomboy filma, ki nakazuje nezadostnost kategorij seksualne in spolne identitete na voljo ženskam in queerovskemu otroku, te pa so posledica »firanije jezika – strukture, ki umetno, a z gotovostjo fiksira ljudi in stvari« (1998: 7). Fiksacija – ali v okviru normativnega otroka in heteronormativnosti ali

4. O queer implikacijah bildungsromana v navezavi na še eno popularno kulturno ikono, žalostnim mladim moškim, glej Dyerjev esej *Coming Out as Going In: The image of the homosexual as a said young man* (v Dyer in *Richard (2002): The Culture of Queers*. New York, London: Routledge).

5. Nekateri izmed klasičnih primerov, ki delujejo ravno zato, ker imajo predvidljiv izid in nastavke komedije, so: *Calamity Jane (1953)*, *Sylvia Scarlett (1935)*, *Kraljica Christina (Queen Christina 1933)*, *The Member of the Wedding (1953)*, *Marnie (1964)*. V sodobni mainstream kinematografiji podob ženske maskulinosi in predadolescentnega deklliškega queerovstva skorajda ne najdemo (izjema je npr. film *Tomboy (2011)*, ki prikazuje potencialno transspolnega otroka).

queerovskega otroka v identitetne kategorije lezbičnega otroka – deluje skozi pomnoževanje diskurzov o seksualnosti. Je Lou lezbični otrok? Kot reče ena izmed intervjuvank: »Če bi iskala lezbične dele ... to ni zgodba, ki bi jo lahko vsilila tistemu času ... v tistih letih je bilo bolj pomembno ... da nisem razpadla. Da sem spoznala ... da se premikam skozi ta cel svet, katerega del nisem.« Friedrich skozi film ponuja ohlapno re-vizijo queerovskega otroštva, ki je poklon preživetju in absolutna oblika avtobiografije, kot smo že zapisali. Če je film poklon lezbičnemu preživetju (avtobiografskemu in kulturnemu), pa Friedrich pazi, da nikoli ne zameji otroštva na fiksne kategorije in kulturne artefakte. Navsezadnje se otroškosti loti skozi rigidno odigran fiktivni film, ki nakazuje konstruiranost podob in spominov otroštva ter figure otroka. Hkrati pa je v tej fikciji Lou zavezana singularnosti, njeni drobni užitki vključujejo tako škatlo igrač, ki jo skriva v hišici na drevesu, ples in gibanje, fantaziranje o Afriki kot tudi dotike. Friedrich pokaže, kako se polje pojmovanja užitka za mlada dekleta na splošno, za queerovska dekleta posebej, vse bolj oži: Lou dobi menstruacijo, medtem ko se igra s fanti, kar služi kot znak, da je drugačna od njih, propagandni filmi govorijo o prilagajanju videza in tranziciji iz antagonizma (tomboyevstva) k fantom, njene prijateljice namesto o Afriki fantazirajo o poroki, njena sestra pa je utelešenje zapovedi heteronormativnosti, znotraj katere se Lou ne znajde. V koga bo Lou odrasla? Kaj bo s tem otrokom? To sta vprašanji kategorizacije, s katero ne moremo zamejiti queerovskega otroštva – kaj Lou je – niti ne moremo odgovoriti na vprašanje, kaj je Lou bila, ali, kot pove intervjuvanka: »Rekonstruktivni spomin /.../ se prilega tistemu, kar mislimo, da naj bi lezbijke [v otroštvu] bile.«

5 Zaključek

V članku smo skušali odpreti in nasloviti spregledano temo queerovskega otroka. Otroštvo sicer igra pomembno simbolno vlogo kot označevalec prihodnosti, ideja nedolžnega otroka kot tistega, ki je potreben zaščite, pa queerovske seksualnosti, spole in načine življenja postavlja vedno v opozicijo otroku. V tej formulaciji queerovski otrok nima mesta, je del tistega, kar je v diskurzih o seksualnosti dvakratno zamolčano – zamolčano kot otroška seksualnost in zamolčano kot neheteroseksualna seksualnost. Tako je queerovski otrok dostopen le skozi fikcijo, fiktivnost spomina avtobiografije, mitološkega sanjarjenja o tem, kaj smo bili, kaj bi lahko bili, predrugачenih temporalnosti življenja in fiktivnosti besedil, filmov, videoiger ipd., kjer največkrat najdemo sledi tega, kar bi lahko imenovali queerovski otrok. Kot smo poskušali pokazati, queerovski otrok ni zvezan s fiksnimi identitetami ali jasno željo, temveč nam govori, v deleuzovski maniri, o nezvestobi zamejenim konceptom otroštva, potencialnostih in užitku, ki prihaja iz relacij in parcialnih navezav – bodisi do drobljenja materinih začimb, sanjarjenja o savani, potovanja skozi fragmente časa, besedil ali dotikov.

Queerovskega otroka smo ravno zaradi odnosa do avtobiografije na tem mestu iskali skozi v avtobiografijah lezbijk; ne da bi queerovsko otroštvo preprosto zvedli na homoseksualnost in njeno razkritje, temveč ravno zato, da bi pokazali, da v odnosu med odraslostjo in otroštvom ne moremo oziroma ne bi smeli razmišljati linearno niti ne moremo otroštva preprosto omejiti na dokaz kasnejše identifikacije in želje. Skozi primera retrospektivnega

iskanja queerovskih otrok iz biomitografije *Zami* in filma *Hide and Seek* smo poskušali pokazati, da je queerovski otrok v večini dostopen in rojen samo skozi revizijo otroštva, z našim označevanjem za nazaj. Hkrati je pomemben poudarek, da tako disciplinirani prehodi v puberteto in odraslost, zaznamovani s heteronormativnostjo, kot tudi revizije otroštva lahko pomenijo smrt queerovskega otroka in njegovih nenormativnih užitek. Queerovskemu otroku skozi obe potezi grozi zavračanje parcialnosti in multiplih tokov želje, ki nam ne govorijo zgolj o potencialih parcialnih identifikacij ali celo o predindividualnem queerovskega otroštva ter o queerovskih temporalnostih, temveč tudi o tem, kaj nam te lahko povejo in ponudijo k epistemologiji mladosti/odraslosti, analiziranju fiktivnosti mej med prehodi in razmišljanju o iluziji varnosti transformacije ter »prave« smeri razvoja. In čeravno je na ta način queerovski otrok zvezan s posmrtnim prepoznavanjem, nam lahko, četudi retrospektivno in skozi razpoke diskurzov o otroštvu, pove največ o življenjskih alternativah.

Literatura

- Bond Stockton, Kathryn (2009): *The Queer Child, or Growing Sideways in the Twentieth Century*. Durham: Duke University Press.
- Creed, Barbara (1999): *Lesbian Bodies: Tribades, Tomboys and Tarts*. V Janet Price in Margrit Shildrick (ur.): *Feminist Theory and the Body: A Reader*: 111–124. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Deleuze, Gilles, in Guattari, Felix (1987): *A Thousand Plateaus*. Minneapolis, London: University of Minnesota Press.
- Deleuze, Gilles, in Guattari, Felix (2000): *Anti-Oedipus*. Minneapolis, London: University of Minnesota Press.
- Dinshaw, Carolyn (2001): *Got Medieval?*. *Journal of the History of Sexuality*, 10 (2): 202–212.
- Dyer, Richard (2002): *The Culture of Queers*. New York, London: Routledge.
- Edelman, Lee (2004): *No Future: Queer Theory and the Death Drive*. Durham, London: Duke University Press.
- Felman, Shoshana (1993): *What Does A Woman Want?* Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Freeman, Elizabeth (2010): *Queer Temporalities, Queer Histories*. Durham, London: Duke University Press.
- Foucault, Michel (1978): *The History of Sexuality: Volume I*. New York: Pantheon Books.
- Halberstam, Judith/Jack (1998): *Female Masculinity*. Durham: Duke University Press.
- Halberstam, Judith/Jack (2005): *In a Queer Time and Place: Transgender Bodies, Subcultural Lives*. New York, London: New York University Press.
- Haraway, Donna (1988): *Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective*. *Feminist Studies*, 14 (3): 575–599.
- Homoseksualnost pri otroku: Odkritje vas je povsem iztirilo, saj na kaj takšnega niste bili pripravljani. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/641/zdravje/arhiv/641> (28. 5. 2015).
- Lorde, Audre (2012): *Zami: Novo črkovanje mojega imena*. Ljubljana: ŠKUC – Vizibilija.
- Mozetič, Brane (ur.) (2014): *Grmade, parade in molk: Prispevki k neheteroseksualni zgodovini na Slovenskem*. Ljubljana: ŠKUC.

- Okely, Judith (1993): Anthropology and autobiography. V Judith Okely in Helen Callaway (ur.): Anthropology&Autobiography: 1–28. London in New York: Routledge.
- Probyn, Elspeth (1995): Suspended Beginnings: Of Childhood and Nostalgia. *A Journal of Lesbian and Gay Studies*, 2 (4): 439–465.
- Rich, Adrienne (1994): *Blood, Bread and Poetry*. New York, London: W. W. Norton & Company.
- Sedgwick Kosofsky, Eve (1991): How to Bring Your Kids up Gay. *Social Text*, 29: 18–27.
- Sedgwick Kosofsky, Eve (1994): *Tendencies*. Durham: Duke University Press.
- Ule, Mirjana (2008): Za vedno mladi? Socialna psihologija odraščanja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Warburton, Edward (2005): Movement research in the New Arts Praxis. Dostopno prek: <http://www.nyu.edu/classes/gilbert/collaboration/pdf/newartspraxis.pdf> (1. 6. 2015).

SUMMARY

The article focuses on the queer child, the non-normative child that usually stays hidden in the formulations of the child as an innocent but presumably heterosexual human being. Therefore our research is guided by two research questions: where to find and how to talk about the queer child. Since children sexuality is a muted discourse, as Foucault pointed out, the queer child is usually denied a spot within the formulations of childhood and thus an articulation of queer desires in the present tense ("I am a queer child") happens only rarely. In connection to our first research question, where to find this figure of a queer child, we are trying to reach it through fiction with autobiographical elements that is queering the child retrospectively. Through a juxtaposition of theory, literature and film, we give two main examples of queer childhood. The first is Audre Lorde's biomythography *Zami: A New Spelling of my Name*. Biomythography as a mix of biography and myth opens up the cracks of fiction in the autobiographical writing, showing us how every autobiography is in a way fiction, the same way that every retrospective queering of one's own childhood is partly fiction, too. In this section, we question the accessibility of one's own autobiography; how much of it is fiction and how are remembering and the figure of a child connected to retrospective defining and questions of temporality. In search of a queer child, we are proposing to queer a child Audre through Deleuze and Guattari's reformulations of desire and a child's relation to partial objects that cannot be easily captured in notions of a later adult lesbian identity. Our second example of a queer child is Lou, a tomboy in Su Friedrich's experimental documentary *Hide and Seek*. Tomboy is a rare figure of a queer girl child that has become a part of popular culture but at the same time plays a function of a cautionary tale of transition from girlhood to adulthood. In this aspect, the tomboy has a double meaning: it is a temporally limited form of female masculinity that is expected to end in adulthood but at the same time bears the potential of partial identities that cannot be easily categorized within a heteronormative or cisnormative frame, as Judith Halberstam points out. Through juxtaposing the fiction- and the documentary part, the movie tries to show what a queer childhood would entail: its non-normative pleasures as well as the violence of life transitions towards an identity.

Through these examples, we are trying to show how a queer childhood enables potentials of different formulations of desire and growth, the direction and outcome of which cannot be easily defined. Throughout this reading of texts, it becomes evident that the queer child opens up various questions in relation to (queer) autobiography and (queer) temporality. In this retrospective remembering, the queer child is in danger of being prematurely categorized through temporal linearity of childhood to adulthood, the former being seen as an evidence of an identity in the latter. However, as we try to point out, the queer child cannot be easily tied to fixed identities or clear desires, on the contrary. In a Deleuzian manner, it is unfaithful to clearly defined concepts of childhood, preferring potentialities and pleasure born in relations and partial connections. In this sense, a queer childhood can help us contemplate the potential of subverting heteronormative temporality and sequencing, favoring lines of flight that cannot be subjected to periodization or identity.

Podatki o avtorici:

Jasmina Šepetavc

doktorska študentka Študijev spolov, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani

Anglo-American University, Letenská 120/5, 118 00 Praga, Češka republika

jasmina.sepetavc@gmail.com